

УДК 330.322.2(477)

В.А. Замлинський, канд. екон. наук

Одеський інститут фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі,
м. Одеса, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКА ОРІЄНТАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

В.А. Замлинский, канд. экон. наук

Одесский институт финансов Украинского государственного университета финансов и международной торговли, г. Одесса, Украина

ЕВРОПЕЙСКАЯ ОРИЕНТАЦИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

Viktor Zamlynskyi, PhD in Economics

Odessa Institute of Finance of the Ukrainian State University of Finance and International Trade, Odessa, Ukraine

EUROPEAN ORIENTATION OF THE INVESTMENT POLICY OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES OF UKRAINE

Висвітлено основні аспекти орієнтації інвестиційної політики підприємств у сфері харчової промисловості України, проаналізовано сучасний стан галузі та тенденції її розвитку, здійснено оцінювання основних економічних показників підприємств харчової промисловості та наведено завдання, вирішення яких дасть змогу покращити економічний стан країни в цілому.

Ключові слова: інвестиції, митний режим, капітальні інвестиції, якість, екологічна безпека.

Освещены основные аспекты ориентации инвестиционной политики предприятий в сфере пищевой промышленности Украины, проанализировано современное состояние отрасли и тенденции ее развития, осуществлено оценивание основных экономических показателей предприятий пищевой промышленности и приведены задачи, решение которых позволит улучшить экономическое положение страны в целом.

Ключевые слова: инвестиции, таможенный режим, капитальные инвестиции, качество, экологическая безопасность.

The article describes the main aspects of the investment policy of targeting businesses in the food industry in Ukraine, analyzes the state of the industry and its development trends, the estimation of the main economic indicators of the food industry and given the task of solving which will help improve the economic situation of the country as a whole.

Key words: investment, customs regulations, capital investment, quality, environmental safety.

Вступ. Харчова промисловість – найбільш інвестиційно приваблива галузь української промисловості, що характеризується швидкою окупністю інвестицій, базою сировини для виробництва харчової продукції та існуванням ринків збуту. Сфера харчової промисловості характеризується меншою залежністю від кон'юнктурних змін на зовнішніх ринках завдяки значній ємності внутрішнього ринку та низькій еластичності попиту на продовольчу продукцію, тому надходження інвестицій, зокрема на підприємства харчової промисловості, дасть змогу покращити інвестиційний клімат України. Щоб залучити інвестиції, перш за все необхідно відповідати критеріям, які могли б задовольнити інвесторів, при цьому підприємства харчової промисловості є кінцевою точкою вкладення коштів, адже інвесторам важливо вибрати правильну сферу, в яку вони могли б інвестувати кошти. Такою сферою безпосередньо є харчова промисловість.

Постановка проблеми. Останніми роками підприємства харчової промисловості характеризуються збільшенням темпів зростання обсягу продукції та рівнем інвестування серед інших галузей промисловості України. Проте динаміка харчової промисловості є непостійною, що безпосередньо пов'язано із застарілістю технологій та скороченням зайнятості на підприємствах харчової промисловості. Слід виокремити основні негативні чинники цього явища: нерозвиненість внутрішнього ринку, низька купівельна спроможність споживачів; незавантаженість виробничих потужностей підприємств; скорочення зайнятості; зменшення продуктивності праці; застарілість технологій; відсутність ресурсів для запровадження комплексної технологічної перебудови вироб-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

ництв; потреба у проведенні гармонізації стандартів; відсутність підтримки вітчизняного товаровиробника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню цієї теми присвятили свої наукові праці та дослідження такі відомі учені, як: Л. О. Пашнюк, П. П. Борщевський, Л. В. Дейнеко, І. Ю. Гришова, В. В. Кужель, Т. С. Шабатура, І. О. Крюкова, О. В. Митяй, А. О. Заїнчковський, О. Г. Чирва, П. М. Купчак, Д. Ф. Крисанов, П. В. Осіпов, В. В. Прядко, М. П. Сичевський, Н. С. Скопенко, Л. Г. Чернюк, С. М. Шкарлет та інші [1–17].

Виділення невирішеної проблеми. Попри вагомий внесок науковців у розроблення зазначеної теми невирішеною залишається саме проблема орієнтації інвестиційної політики підприємств у сфері харчової промисловості щодо інтеграції України в ЄС, у зону вільної торгівлі та можливості конкурування харчової продукції України на світовому ринку.

Формування цілей статті. Метою статті є обґрунтування європейської орієнтації інвестиційної політики підприємств у сфері харчової промисловості, запровадження заходів щодо підвищення рівня харчової промисловості, аналіз сучасного стану та тенденцій її розвитку, виділення проблем інвестиційної політики та шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сфера харчової промисловості в Україні слабо інтегрована в систему міжнародної торгівлі. Можливість поглибленої вільної торгівлі з ЄС – суттєва передумова для прискорення торговельних та структурних реформ в Україні та повного розкриття її власного потенціалу на міжнародних ринках.

Харчова промисловість є важливою ланкою в економіці нашої країни, це обумовлюється її питомою вагою в загальних обсягах виробництва та реалізації промислової продукції, експортним потенціалом та податковими надходженнями, які вона забезпечує.

На сьогодні стан підприємств харчової промисловості України засвідчує, що інтеграція в ЄС є досить проблематичною та вимагає певних адаптивних заходів. З цією метою на національному і регіональному рівнях передбачається виконання таких завдань:

- тарифне та нетарифне регулювання експортно-імпортних операцій постачання продовольчих товарів і сільськогосподарської продукції;
- квотування та ліцензування закупівель окремих видів сировини і продуктів харчування за імпортом;
- створення спеціальних митних режимів для певних видів продукції та обладнання;
- стимулювання інтеграційних і коопераційних зв'язків з зарубіжними партнерами на основі міждержавних угод про економічну та науково-технічну співпрацю;
- розширення експортної інфраструктури та продовольчого експорту в цілому.

За даними Державної служби статистики України, саме рентабельність виробництва харчових продуктів відзначається низьким рівнем. Постійно зростає кількість підприємств харчової промисловості, які за результатами своєї діяльності зазнають збитків. Частка збиткових підприємств харчової промисловості України у 2007 році становила 33,2 %, за підсумками 2010 року – вже 41,1 % підприємств галузі завершили рік із від'ємним фінансовим результатом [1].

Як наслідок, кількість підприємств харчової промисловості, а відповідно й кількість зайнятих на них працівників, постійно скорочується. За статистичними даними, у 2007 році у сфері харчової промисловості було зайнято 454 тис. осіб, а за три наступні роки їх кількість скоротилась на 67 тис. і у 2010 році становила 387 тис. (13,6 % загальної кількості зайнятих у промисловості). Як зазначає Е. І. Шелудько, скорочення трудового потенціалу у харчовій промисловості становить у середньому 3–4 % щорічно.

За даними аналізу показників динаміки капітальних інвестицій у харчову промисловість, можна зробити висновок, що протягом 2011–2013 рр. до таких підприємств над-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

ходило в середньому 14,1 % від загальних обсягів капітальних інвестицій, які безпосередньо були спрямовані на промисловість [2]. Протягом 2011–2013 рр. ми можемо спостерігати нестабільну динаміку цього показника, наведену в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій у харчову промисловість

Показники	Роки		
	2011	2012	2013
Капітальні інвестиції, млн грн *	12254,6	13557,6	14454,1
Індекс капітальних інвестицій, %	137,3	96,6	112,8
Довідково: капітальні інвестиції у промисловість, млн грн*	89146,3	103472,6	101858,3

Примітка: * 2011–2012 рр. – інформація Держстату України, 2013 р. – «Капітальні інвестиції в Україні» за січень–грудень 2013 р.

Слід зазначити, що найбільші обсяги інвестицій на підприємства харчової промисловості надходять для виробництва олії та жирів, кондитерської галузі, молочних та м'ясних продуктів. Наведені підгалузі харчової промисловості мають тенденцію розвиватись в умовах високої концентрації та можливості домінування на ринку великих компаній зі значними інвестиційними можливостями. Україна стабільно займає перше місце у світовому виробництві по експорту соняшникової олії, що контролюється такими агрохолдингами, як Kernel Holding S.A., Suntrade Bunge Ukraine, Cargill Україна, промисловою групою «Креатив»; 70 % ринку кондитерської продукції контролюється виробниками, серед яких Рошен, Конті, АВК, Крафт Фудз Україна; у виробництві напоїв сектор безалкогольної продукції контролюється міжнародними ТНК – Coca-Cola, PepsiCo, Suntory Holdings Ltd, а також ПрАТ «КЗБН «Росинка» і ПАТ «Оболонь»; на ринку пива 95 % виробництва здійснюється такими компаніями – ПАТ «Оболонь», Anadolu Efes Ukraine, ПАТ «Карлсберг Україна»; на ринку горілки переважають такі виробники – ТОВ «Алкогільні традиції», Global Spirits Group, ГК «Олімп».

Основним джерелом інвестицій для підприємств харчової промисловості є власні кошти підприємств, частка яких у структурі фінансування капітальних інвестицій у 2011–2013 рр. у середньому становила 86 %. Частка кредитів у структурі капітальних інвестицій у харчову промисловість у 2011–2012 рр. становила у межах 10–13 %, у той час як частка коштів закордонних інвесторів не перевищувала 3,3 % [2] (табл. 2).

Таблиця 2

Капітальні інвестиції у харчову галузь за джерелами фінансування, млн грн

Джерела капітальних інвестицій	Роки*		
	2011	2012	2013
Разом, у т. ч. за рахунок:	12254,6	13557,6	10849,8
коштів державного бюджету	25,1	14,1	-
коштів місцевих бюджетів	6,1	86,6	422,1
власних коштів підприємств та організацій	10591,6	11669,4	9457,6
кредитів банків та інших позик	1248,9	1760,4	799,1
коштів закордонних інвесторів	361,9	1,7	134,9
інших джерел фінансування	9,2	12,8	**

Примітки: * 2011–2012 рр. – інформація Держстату України, 2013 р. – «Капітальні інвестиції в Україні» за січень–грудень 2013 р.;

** Інформація конфіденційна відповідно до Закону України «Про державну статистику».

Джерело: складено за інформацією, наданою Держстатом України.

Як свідчить аналіз показників харчової промисловості в порівнянні з показниками інших підгалузей промисловості України протягом 2010–2013 рр., харчова промисло-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

вість відзначалась прибутковістю, рівень рентабельності операційної діяльності зріс від 1,9 % у 2008 р. до 6,4 % у 2012 році. Необхідно зазначити, що позитивні фінансові результати діяльності наявні переважно на великих та середніх підприємствах харчової промисловості, від'ємний рівень рентабельності операційної діяльності малих підприємств харчової промисловості у 2008 р. становив 5,9 %, у 2012 р. – 0,7 %, обсяг чистих збитків – відповідно 831,3 млн грн і 411,6 млн грн.

Саме через швидку окупність інвестицій та високу прибутковість харчова промисловість є однією з привабливих галузей для закордонних інвесторів. Частка харчової галузі у структурі накопичених прямих іноземних інвестицій у промисловості зростає з 13,5 % у 2008 р. до 18,2 % у 2013 році.

Підприємства харчової промисловості мають досить високий рівень ефективності використання капіталовкладень, зокрема, простежується тенденція зростання вартості основних засобів протягом 2011–2012 рр. та переважання коефіцієнта оновлення основних засобів над коефіцієнтом вибуття. Ефективність використання основних засобів у сфері харчової промисловості характеризується динамікою показника фондоємності (табл. 3).

Таблиця 3

Показники ефективності інвестування харчової промисловості

Показники ефективності	Роки	
	2011	2012
Вартість основних засобів (на кінець року), млн грн	93893,0	105624,0
Ступінь зношеності основних засобів, %	45,8	47,2
Коефіцієнт оновлення основних засобів, %	2,0	8,5
Коефіцієнт вибуття основних засобів, %	9,7	3,6
Фондоємність (вартість основних засобів на 1 грн реалізованої продукції), грн	0,42	0,40*

Примітка: *обсяг реалізованої промислової продукції – КВЕД 2010.

Джерело: складено та розраховано за: статистичні бюлетені «Баланс основних засобів України» за 2011–2012 рр., збірники «Статистичний щорічник України» за 2011–2012 рр., інформація Держстату «Обсяги реалізованої промислової продукції за видами діяльності», статистичний бюлетень «Капітальні інвестиції в Україні» за 2012 р.

Згідно з проведеним дослідженням було виявлено, що Україна за I квартал 2014 р. поставила на зовнішні ринки 2,36 тис. тонн молока та вершків незгущених. Про це свідчать дані Державної служби статистики про експорт-імпорт з України за січень–квітень 2014 року. Варто відзначити, що головним напрямком експорту такої продукції є країни СНД. У цьому напрямку було поставлено 89 % всього обсягу молока та вершків незгущених. Найбільше за вказаний період було експортовано в Молдову – 1868,1 т. Дещо менше – до Грузії і Туркменістану (244,4 і 107,7 тонн відповідно).

З усіх вищенаведених даних та показників можна зробити висновок про те, що європейська орієнтація інвестиційної політики підприємств у сфері харчової промисловості України знаходиться на досить високому рівні та є досить привабливою для закордонних інвесторів, що не тільки дасть змогу конкурувати на ринку світових товарів, а й значно збільшити прибутки підприємств харчової промисловості та стан харчової галузі країни загалом. Але існують і вагомі перешкоди на шляху виходу харчової промисловості України в зону вільної торгівлі. Наведемо основні з них:

- нерозвинена інфраструктура;
- малорозвинена інформаційна система про ринок, обмежений доступ до інформації;
- невідповідність продукції українського виробництва стандартам ЄС.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Слід зазначити, що українські підприємства харчової промисловості також характеризуються низьким технічним рівнем. Про це свідчать високі показники зносу основних засобів. Протягом 2001–2010 рр. ступінь зносу основних засобів на промислових підприємствах України збільшився на 11,8 % і у 2010 р. становив 63,8 % проти 52,0 % у 2001 р. На підприємствах, які спеціалізуються на виробництві продуктів харчування, за цей самий період показник зносу засобів праці зріс на 5,2 % (від 40,5 % у 2001 р. до 45,7 % у 2010 р.) [7; 8]. Значно зменшилися обсяги введених в дію нових основних засобів – від 7202 млн грн у 2007 р. до 5763 млн грн у 2010 р.

Аналіз інвестиційної активності підприємств сфери харчової промисловості показав, що протягом останніх років кількість підприємств, що запроваджували інновації, зросла майже на 40 % [4]. Проаналізувавши причини, які стримують підприємства, щодо запровадження інновацій, можна виділити найвагоміші з них:

- недостатність коштів для інвестування;
- високі інвестиційні витрати на обладнання та заробітну плату працівникам підприємств;
- відсутність швидкої окупності таких витрат;
- труднощі, пов'язані із залученням наукового і кадрового потенціалу;
- пошук нових ідей тощо.

Науковці, які досліджували цю тему, зокрема, А. М. Поддєрьогін і А. В. Корнилюк, вважають необхідним забезпечення виконання державних планів із надання капітальних трансфертів підприємствам, налагодження механізму використання внутрішніх кредитів для інноваційних підприємств та, без сумніву, впровадження дієвої системи податкових пільг [5, с. 98].

Значне скорочення обсягів фінансування галузевої науки гальмує підвищення інноваційно-технологічного рівня сфери харчової промисловості. На межі виживання знаходяться більшість науково-дослідних і проектно-конструкторських інститутів, які здійснюють впровадження високопродуктивного устаткування та новітніх технологій у процес виробництва продуктів харчування.

Одним із ефективних напрямів підвищення ефективності функціонування підприємств сфери харчової промисловості України науковці вважають розвиток інтеграційних зв'язків та побудову на їх основі інтегральних об'єднань. Як зазначає Н. Скопенко, значні конкурентні переваги (зокрема ті, що мінімізують залежність від постачальників та коливань цін на сировину) матимуть ті підприємства – виробники харчових продуктів, які будуть входити до вертикально інтегрованих структур. Для таких структур характерний замкнений цикл виробництва – від вирощування, зберігання і переробки сировини до виробництва та реалізації готової продукції, що дозволяє їм отримати економію на витратах, раціонально управляти ресурсними та інформаційними потоками [6, с. 181].

Сфера харчової промисловості є важливою складовою агропромислового комплексу України, тому вона повинна виконувати своє безпосереднє призначення – якнайкраще зберігати, переробляти та виготовляти товари найвищої якості. Важливим аспектом є те, що питання якості та екологічної безпеки продуктів харчування є особливо актуальними в наш час. Порівняно з європейськими країнами вітчизняні товаровиробники головним критерієм вважають ціну, а не якість виготовлених продуктів. Зокрема, норми безпеки, які містяться в державних стандартах, є застарілими та доволі часто ігноруються державними інститутами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що сфера харчової промисловості є важливою складовою у промисловості України і потребує значних змін, щоб залишатись провідним сектором економіки

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

країни. Європейська орієнтація інвестиційної політики підприємств у сфері харчової промисловості повинна бути орієнтована на вирішення таких завдань:

- здійснення модернізації харчових виробництв, запровадження безпосередньо у виробничий процес інноваційних методів та новітніх досягнень науки і техніки;

- забезпечення зростання обсягів інвестицій, розроблення нових та вдосконалення наявних продуктів;

- ініціювання розгляду органами місцевого самоврядування питань щодо встановлення реальних ставок місцевих податків, вартості патентів, орендної плати за використання приміщень і обладнання, диференційованих за пріоритетністю галузей економіки згідно з Переліком пріоритетних галузей економіки, затвердженим Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 р. № 843-р. що створить умови для розвитку харчопереробних виробництв;

- посилення ефективності реалізації положень Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» через здійснення роз'яснювальної та консультативної роботи обласними та міськими державними адміністраціями з харчопереробними підприємствами регіонів України;

- доопрацювання та прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання залучення інвестицій» (реєстраційний номер 2101а від 22.05.2013 р.), в якому закріплене поняття пріоритетних галузей економіки, що створить необхідне законодавче підґрунтя для довгострокової державної підтримки визначених галузей;

- запровадження контролю за якістю продуктів харчування відповідно до міжнародних стандартів, систем екологічного менеджменту;

- розроблення і впровадження дієвих механізмів підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- надання технічної допомоги для реформування харчової промисловості;

- надання фінансової підтримки щодо впровадження міжнародних систем управління безпекою харчових продуктів.

Реалізація зазначених завдань дасть змогу не тільки покращити стан підприємств харчової промисловості, а й дасть можливість конкурувати як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках з метою покращення добробуту країни.

Список використаних джерел

1. *Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2011 році: статистичний збірник* [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. *Щодо розвитку інвестиційних процесів у харчовій промисловості України* : аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1539/>.

3. *Купчак П. М.* Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів : монографія / П. М. Купчак ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. В. Дейнеко. – К., 2009. – 152 с.

4. *Пашнюк Л. О.* Харчова промисловість України: стан, тенденції та перспективи розвитку / Л. О. Пашнюк // Економічний часопис–XXI. – 2012. – № 9-10. – С. 60–63.

5. *Поддєрьогін А. М.* Інновації та їх фінансове забезпечення в харчовій промисловості України / А. М. Поддєрьогін, А. В. Корнилюк // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 94–100.

6. *Промисловість України у 2001–2007 роках* : статистичний збірник // Державний комітет статистики України. – К., 2008. – 304 с.

7. *Промисловість України у 2007–2010 роках* : статистичний збірник [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

8. *Статистичні матеріали* Державної митної служби України «Зовнішня торгівля України» [Електронний ресурс] // Державна митна служба України. – Режим доступу : www.customs.gov.ua/dmsu/control/cstat/f3/showstat.
9. *Україна у цифрах у 2011 році* : статистичний щорічник [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
10. *Шелудько Е. І.* Структурно-технологічні засади модернізації харчової промисловості України / Е. І. Шелудько // *Ефективна економіка*. – Режим доступу : www.economy.nayka.com.ua.
11. *Харчова промисловість України* [Електронний ресурс] // Престиж Медіа Інформ. – Режим доступу : www.prestigemedia.com.ua/project/agro.
12. *Харчова та переробна промисловість*. Галузевий огляд, підготовлений АТ «ЕрстеБанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.business.ua/upload/analytics/Food%20and%20Beverage.pdf.
13. *Якимчук Т. В.* Стан і перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України / Т. В. Якимчук // *Актуальні проблеми економіки*. – 2010. – № 4 (106). – С. 162–168.
14. *Чирва О. Г.* Зарубежный опыт развития повышения конкурентоспособности пищевых предприятий Украины / О. Г. Чирва // *Азимут научных исследований экономика и управление*. – 2013. – №1 (2). – С. 31–35.
15. *Гришова И. Ю.* Финансовое обеспечение перерабатывающих предприятий в контексте формирования финансовых потоков / И. Ю. Гришова // *Азимут научных исследований: экономика и управление*. – 2012. – № 1. – С. 22–24.
16. *Гришова И. Ю.* Анализ рынка птицеводства в контексте конкурентоспособности пищевой промышленности Украины / И. Ю. Гришова // *Актуальные проблемы экономики и управления*. – 2014. – Вып. 3. – С. 53–60.
17. *Кужель В. В.* Соціальна політика та соціальні інвестиції підприємств агропродовольчої сфери / В. В. Кужель // *Економічний форум*. – 2015. – № 1. – С. 286–294.
18. *Kuzhel V.* The theoretical basis of investment support of the development of the enterprises of agro-food sphere / V. Kuzhel // *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. – 2014. – № 1 (72). – С. 144–149.